

PARYŽIUS

1954 m. vasario 5 d.

APAČIOJE RENKASI BANDA. Aš juos girdžiu – žurnalistus, nekantraujančias garsenybes ir rinktinius kritikus, gavusius atspausdintus ant brangaus popieriaus kvietimus. Girdžiu jų sužadintus balsus, gaudesį, kylantį į viršų laiptine su veidrodžiais, kur laikiu savo sujauktoje ateljė.

Aplink stoviniuoja dvylika manekenių, jau apsvilkusių mano naujaisiais kūriniais, paskendusią cigarečių dūmuose ir mano vardinių kvėpalų aromate. Jau anksčiau prašiau tylos ir atsigulusi ant nugaros patikrinau kiekvieno drabužio ilgį, nukirpau kokį atspurusį siūlą. Joms tarškant, negaliu mąstyti, bet jų neužčiaupsi. Manekenės tampo brangakmeniais nusagstytus mano juodų suknių dirželius, skimbčioja apyrankėmis, kaukši perlais – atspindi mano nervingumą, kurio negaliu rodyti.

Kai atsistuju, man nuo kaklo nukąra žirkklės, kurias nešioju pririšusi prie kaspino. Žinau, apie ką šnekama apačioje. Ar ji tai padarys? Ar ji tai *gali*? Jai septyniasdešimt vieni. Per penkiolika metų nesukūrė nė vienos suknelės. Ar taip žemai kritus įmanoma vėl pakilti?

Iš tiesų – ar įmanoma?

Man tie dalykai ne naujiena. Žinau, kad gali nepavykti, o troškimas būti garbinamai man nebūdingas. Užsidegu naują cigaretę ir apžvelgiu priešais sustojusias merginas.

– Ei, tu, – kreipiuosi į tamsiaplaukę, primenančią mane pačią prieš daugelį metų. – Per daug apyrankių. Nusiimk vieną. – Nors ji parausta ir padaro kaip prašoma, girdžiu į ausį šnabždant mano mylimąjį Bojų*: „Atmink, Koko, kad esi tik moteris.“

Dažnai šitai užmirštu. Esu moteris ir, jei tik noriu išlikti, turiu atgimti vis iš naujo.

Viename kambario veidrodyje išvystu savo atvaizdą: čigonės oda ir raudonai padažytos lūpos, tankūs, vešlūs antakiai ir žybsinės rusvos akys, kūnas, kurio tik apribai matyti, su kaselėmis apkraštuotu rožiniu kostiumėliu. Iš elastingos jaunystėje odos nieko nelikę. Apmaustytos brangiais žiedais rankos šiurkščios kaip mūrininko, pirštai išsiklaipę, sudarkyti šimtų adatų dūrių – tai Overnės valstietės rankos, o aš tokia ir esu: našlaitė, svajoklė, fantazuotoja. Rankos yra mano pačios atspindys. Jos byloja apie nuolatos vykstančią kovą tarp kuklios mergaitės, kokia buvau, ir legendos, kurią tyčia išgalvojau, kad galėčiau pasislėpti.

Kas toji Koko Šanel?

– *Allez!*** – sušunku.

Manekenės išsirikiuoja prie laiptų, vedančių į mano saloną. Daugybę kartų esu vadovavusi šitam ritualui, paskutinę minutę ištiesindama rankovę, pakreipdama skrybėlę, pataisydama apykaklę. Pamoju manekenėms, kad eitų, o pati atsitraukiu. Nesirodysiu, kol nenutils plojimai, – jei tik jų bus.

* *Boy* (angl.) – berniukas, vaikas. Čia ir toliau vertėjos pastabos.

** Eikite (pranc.).

Po šitiek laiko juk negaliu būti tuo tikra.

Priglaudžiu prie krūtinės kelius, šalia pasidėjusi cigaretes, stengiuosi necinkinėti savo bižuterija ir tupiu veidrodinės laiptinės viršuje, paslapčia seku, kas vyksta, vieniša kaip visuomet.

Vaizduodamasi savo neaiškia ateitį, prisiminsiu praeitį ir mėginsiu papasakoti visą tiesą, kiek tai įmanoma, nors mane gaubia mitai ir gandai – panašiai kaip garsusis mano krepdešinas ar tvidas.

Stengsiuosi prisiminti, kad, nepaisant mano triumfo ir klaidų, vis dėlto esu tik moteris.

PIRMAS VEIKSMAS

**NIEKIENO
DUKTĖ**

1895-1907

PRADĖKIME NUO TO, KAD NESIGAILIU,
JOG BUVAU LABAI NELAIMINGA.

TA DIENA, KAI MIRĖ MAMA, kapinėse į eilę sodinau lėles. Mažytes lėlytes iš medžiagos skiaučių ir šiaudų, kurias padariau dar vaikystėje, dabar purvinas, praradusias formą, nes man jau beveik dvylika metų. Kas kiek laiko aš jas pervardydavau. Šiandien lėlytės man buvo *mesdames les tantes**, nes panėšėjo į tas moteris juodais drabužiais, kurios netoliese, mūsų mansardoje, žiūrėjo, kaip mama išleido paskutinį kvapą.

– Tu sėskis čia, o tu čia, – pasakiau, bandydama atremti jų mažus kūnelius į pasvirusius antkapius ir įsivaizduodama, kad rikiuoju tetas. Kapinės buvo mano priebėga, lopinėlis šalia kaimo, į kurį mus, vaikus, atsivežė motina, kai tėtis paliko šeimą. Mes taip dažnai kraustydavomės, kad man čia nebebuvo namai. Tėtis dažnai pranykdavo ištikus mėnesius – buvo turgaus prekeivis ir daug keliaudavo su savo prekėmis.

„Esu gimęs keliauti, – sakydavo, kai mama jam priekaištaudavo. – Mūsų, Šanelių, kartų kartos buvo keliautojai. Negi manai, kad galiu pakeisti, kas man įaugę į kraują?“

Mama atsidadavo.

* Ponios tetos (pranc.).

„Gal ir nemanau. Bet, Alberai, dabar mes vedę, turime penkis vaikus.“

Tėtis nusijuokdavo. Kvatodavo iš širdies, ir man patikdavo klausytis.

„Vaikai įgunda prisitaikyti. Ir nepyksta, kad keliauju. Tiesa, Gabriele, *mano* mažyte? – paklausė jis ir pamerkė man akį. Bu-vau tėčio mylimiausia, taip jis sakydavo, pakeldamas mane savo stipriomis rankomis ir barstydamas cigaretės pelenus ant mano storų juodų kasų, o aš juokdavausi. – Gabrielė, *mon petit chou*, mano mažasis kopūstėlis!“

Paskui jis mane nuleisdavo ant žemės, ir juodu su mama bar-davosi. Visuomet baigdavosi tuo, kad mama surikdavo: „Tai išeik! Išeik kaip visados ir palik mus varge!“, o aš užsidengdavau ausis. Tuomet mamos nekęsdavau – jos ašarų, jos susiraukusio veido ir sugniaužtų kumščių, kai įpykęs tėtis išlėkdavo iš namų. Būgš-taudavau, kad per ją jis gali nebegrižti. Mama nesuprato, kad jis išeina, nes yra priverstas, nes jos meilė panaši į dūmus be ugnies. Jis nebeturi kuo kvėpuoti.

Vis vien laukdavau tėčio, nors išėjęs paskutinį sykį jis buvo pastebėtas kažkokios kūmutės Lotaringijoje, ir mūsų kaimą pasie-kė žinia: Alberas Šanelis dirba smuklėje, žmonės jį matė su mote-rimi... su kekše. Nežinojau, kas yra kekšė, bet mama žinojo. Tai išgirdusi net apmirė. Jai išdžiūvo ašaros. „Niekšas“, – sušnabždėjo.

Sukrovusi mūsų menką mantą, mama atsivežė mane su dviem seserimis, Žiulija ir Antuanete, bei dviem broliais, Alfonsu ir Liusjenu, čia, į Kurpjera. Čionykštės trys našlaujančios jos tetos tik caktelėjo liežuviais ir tarė: „Mes tave, Žana, išpėjome. Juk sa-kėme, kad iš to vyrioko nieko gero. Tokie tipai kaip jis visi vie-nodi. Ką dabar darysi? Kaip išlaikysi visą šitą šeimyną, jo paliktą tau auginti?“

„Tėtis sugrįš! – taip užrikau, kad subarškėjo jų arbatos puode-liai aptrupėjusiais kraštais. – Jis *geras*. Jis mus myli!“

„Šita mergaitė perdėm padūkusi, – vienbalsiai nusprendė mamos tetos. – Ydinga iš prigimties. Ir iš jos nieko nebus.“

Kosėdama, prisidengusi burną skepeta mama išsiuntė mane žaisti. Sulig kiekviena diena ji vis labiau lyso, tiesiog nyko akyse. Žinojau, kad serga, bet nenorėjau to pripažinti. Piktai dėbtelėjau į tetas ir išdūmiau iš namų, kaip dažnai matydavau darant tėtį.

Nuo to karo *mesdames les tantes* paliko mus ramybėje. Bet kai kosulys nuslinko žemyn, ėmė draskyti mamai krūtinę, ir ji nebegalėjo dirbti siuvėjos padėjėja, jos vėl atsėlino į mūsų namus. Apvertė juos aukštyn kojom, viską uždangstė juodai ir liepė mamai gulėti lovoje; iš šios, pasak jų, ji niekada nebepakilsianti.

– Mama mirs? – klausinėjo sesuo Žiulija, trylikametė, taigi truputį už mane vyresnė, bet amžinai įbauginta žiemos vėjų, kiaurais košiančių kaimą, dardančių vežimų, kurie aptaškydavo purvu mūsų palaikius sijonus, ir įtarių vietos gyventojų žvilgsnių. O labiausiai ji bijojo mirties, nes gi kas mums bus, kai liksime vieni pasaulyje, *les tantes* malonėje – tų pačių *les tantes*, kurios tylomis, negailestingai stebi, kaip gęsta mūsų motina.

– Ji nemirs, – pasakiau. Tikėjau, jei ištarsiu garsiai, taip ir bus.

– Bet ji labai serga. Girdėjau vieną *tante* sakant, kad šitoje žemėje jai nedaug teliko.

Pajutau gerklėje gumulą it sužiedėjusią duoną, kurios mama mums duodavo, kai daugiau nieko neturėdavo. Siūsdavo mane pas kepėją su kelias santimais, kuriuos turėdavo pasitaupiusi, bet maldauti drausdavo, juk mes turime savigarbos. Tik duona, kurios kepėjas mums duodavo, visuomet būdavo kieta.

Tas gumulas irgi buvo labai sprangus. Nuryk, sau paliepiu. Turi nuryti.

– Ji nemirs, – pakartojau, tačiau Žiulija dirstelėjo sau per petį į mūsų seserį Antuanetę, vos penkerių metų, tarp antkapių linksmai raunančią žoles, ir apsiverkė.

– Jos mūsų atsikratys, – tarė ji, – atiduos į našlaičių prieglaudą arba dar baisesnėn vieton, nes tėtis negrįš.

Pašokau ant kojų. Buvau per liesa, *les tantes* dažnai man prikišdavo, kad atrodau kaip beglobis vaikas, niekada sočiai nevalgęs, – lyg mama būtų galėjusi padaryti stebuklą ir padauginti žuvį ir duoną. Čiupau vieną iš lėlių ir grasinamai papurčiau, prikišusi prie Žiulijos.

– Niekada taip nekalbėk. Tėtis *tikrai* sugrįš. Pamatysi.

Sesuo atlošė savo siaurus petukus. Nustebau dėl tokio netikėto pasipriešinimo – nors Žiulija buvo vyriausia, mama visuomet sakydavo, kad ji labai drovi.

– Gabriele, – jos balsas buvo rimtas. – Dabar ne laikas save apgaudinėti.

Ne laikas save apgaudinėti...

Žiulijos žodžiai dar ilgai skambėjo man ausyse, kol parkulniau vome namo, o ten pro mansardos langą mus pakvietė viena iš tetų.

Svetainėje buvo užtrauktos išblukusios užuolaidos, nuo stalo nurinkti visi mamos darbo reikmenys: siūlų ritės, adatos, nebaigtos iškarpos suknelėms, kurias ji siuvo, tik negalėjo sau leisti jų vilkėti. Tetos ant jo jau buvo mamą pašarvojusios.

– Jos kančios baigėsi... Jai nieko nebeskauda... Mūsų vargšė Žana jau rami. – Viena iš tetų pamojo mums pirštais kaip paukščio nagais. – Eikškit, mergaitės. Atsisveikinkite, pabučiuokite mamą.

Nustėrau stovėdama tarpdury. Negalėjau pajudėti, o Žiulija nuėjo prie stalo ir pasilenkusi prigludo lūpomis prie mamos violetinės burnos. Pratrūko raudoti Antuanetė. Kampe šešiametis Liusjenas ėmė daužyti alavinius kareivėlius vieną į kitą, o devynmetis Alfonsas spoksojo it stabo ištiktas.

– Gabriele, – tarė tetos, – tučtuojau ateik.

Jų balsai suplazdėjo aplink kaip krankliai, praskriejantys pro pat mane ir kaptelėdami snapais. Žiūrėjau į mamos kūną, jos rankos buvo sudėtos ant krūtinės, akys užmerktos, įkritę skruostai

kaip vaškiniai. Net iš tolo ją tokią matydama pamaniau, kad kai žmonės sako, jog mirusieji nurimo, jie meluoja.

Mirusieji nieko nejunta. Jie išėjo visiems laikams. Mamos aš niekada nebe pamatysiu. Ji niekada nenubrauks plaukų man nuo kaktos, nepaklaus: „Gabriele, kodėl amžiais išsidraikai kasas?“ Niekada nebe prieis prie mūsų pažiūrėti, ar naktį nešalame, niekada sunkiai nebe užkops laiptais į viršų su savo krepšiais ir neduos cukrinių riestainių mažiesiems, kad tie pabūtų vieni, kol mudvi su Žiulija padėsime jai dirbti. Ji niekada man nebe parodys, kuo paprastas dygsnis skiriasi nuo dvigubo, niekada nebesijuoks tuo tyliu juoku kaip juokėsi, Žiulijai prisiuvus savo suknelės kraštą prie taisomo drabužio. Mamos nebėra, o mes likome vieni su tetomis ir jos kūnu, ir daugiau nieko nėra, kas galėtų mus paguosti.

Staigiai apsisukau ir leidausi bėgti. *Tantes* šaukė man pavymui, trankė lazdomis į grindis. Liusjenas prisidėjo prie Antuanetės ir dabar juodu rauduoja sutartinai, bet aš neatsigrėžiau. Nesustojau, nuskriejau laiptais žemyn, išdūmiau pro duris ir galiausiai atsidūriau kapinėse. Parpuoliau ant kelių prie kapo, ant kurio buvau palikusi savo lėles. Man norėjosi verkti. Atsisveikindama mamos nepabučiavau, todėl turėjau ją apraudoti, kad žinotų, kaip labai ją mylėjau.

Bet ašaros nebėgo. Nuspyriau lėles į šoną, atsišliejau į antkapį ir spoksojau į dulkėtą kelią, atvingiuojantį iš kaimo, kol sutemo.

Atvažiuos tėtis. Būtinai turi atvažiuoti. Jis niekada mūsų nepaliks.

II

PO TRIJŲ DIENŲ ATVAŽIAVO TĒTIS, susirinkome aptriušusioje svetainėje prie to paties stalo, ant kurio neseniai buvo pašarvota mama. Į laidotuves jis pavėlavo. „Darbas, turėjau reikalų“, – paaiškino malančioms liežuviais tetoms, ir vis dėlto buvo čia – įsikibau į jo ranką, uosdama prakaito ir tabako kvapą. Tėtis atvažiavo pas mus, kaip ir sakiau, ir dabar mums bus ramu.

– Ką dabar darysi? – klausinėjo ją *les tantes* viena per kitą. – Žmona atgulė po žeme ir tau vienam paliko šitokią šeimyną.

Tėtis patylėjo, paskui tarė:

– O ką, ponios, pasiūlytumėt? – Pašokau nuo kėdės šalia jo. – Aš dirbu smuklėje, – pridūrė jis, – vaikams ten nėra vietos.

– Smuklėje, – tarė kažkuri teta, – vaikams išvis ne vieta, net jei ten būtų laisvas kampas. Vienintelė išeitis – Obazinas. Tegul jie ko nors išmoksta, kad galėtų save išlaikyti, tada išvengs motinos likimo.

Matydama, kaip pabalo ir šiaip jau blyškūs Žiulijos skruostai, supratau, kad Obazinas tikriausiai yra našlaičių prieglauda ar dar blogiau.

– Bet juk mes ne našlaičiai, – paprieštaravau, žiūrėdama į pasibaisėjusius tetų veidus. Mes joms nerūpėjome. Jos norėjo, kad

dingtume iš akių, bet tėtis, pamaniau, to neleis. Kaipmat paaiškina, kad jos klysta.

Atsigrėžiau į jį.

– Tėti, pasakyk joms, kad turime gyventi su tavimi, – nenorėjau, kad mano balsas būtų maldaujamas, bet kur tau.

O jis tarsi nežinojo, ką atsakyti. Paskui burbtelėjo:

– Gabriele, dabar kalbasi suaugusieji. Turi mumis pasitikėti, juk norime, kad jums būtų tik geriau.

Mumis? Išplėčiau akis.

Tėtis vėl pribalo:

– Sakote, Obazinas, taip? – jis žvelgė ne į mane, o į tetas, išsirikiausias kaip tos vaikiškos lėlytės kapinėse. – Ir manote, kad vienuolės...

– Taip, be abejo, – atsakė jos, pritariamai linkčiodamos. – Jos tik tai ir tedaro. Šventosios Obazino seserys tam paaukojo visą savo gyvenimą.

– Hm. – Tėčiui suniurnėjus, man nugara perbėgo šurpulys. – O berniukai?..

– Visuomet atsiras šeimų, kurios paims berniukus, – atsakė tetos, o aš, matydama jų žvilgsniuose žiaurų nuosprendį, nepaleidau tėčio rankos.

– Tėti, maldauju, – priverčiau jį pažvelgti į mane. – Mes tau netrukdytume. Visi miegame kartu, mums nereikia vietos. Žiulija prižiūrėtų Antuanetę ir Liusjeną, mes su Alfonsu tau padėtume. Mamai visada padėdavom. Aš padėdavau siūti ir... ji galėdavo mane kur nors pasiūsti. Aš moku. Galiu tau dirbti. Mes tau netrukdytume, – pakartojau, kalbėdama vis greičiau, nes mačiau kažkur nutolstant jo žvilgsnį; man ėmė daužytis širdis.

Jis ištraukė ranką. Nešiurkščiai. Tiesiog atkabino pirštus nuo manųjų lyg atnarpliodamas susuktus siūlus. Pasijutau laikanti tuštumą – tėčio tarytum jau nebebuvo, jis tik tyliai pasakė:

– Negaliu. Nėra vietos.

Atsistojo. Pakėliau į jį akis, it prišalusį prie kėdės, o jis patraukė prie durų. Pašokau ant kojų, pribėgau prie tėčio ir verkdamas bandžiau nustverti jo ranką.

– Prašau nepalikti mūsų!

Jis neaiškiai šyptelėjo tetoms, nežiūrėdamas į mane, saugodamasis mano kibių rankų.

– Ponios, – pasakė, – jūs viskuo pasirūpinsite, tiesa? Drabužiais ir visu kitu.

Tetos vėl pritariamai sulinksėjo. Tėtis pažvelgė žemyn, į mane.

– *Mon petit choux*, – sumurmėjo, pataršė man plaukus ir išėjo.

Girdint, kaip tolsta jo žingsniai, man atėmė kojas. Man už nugaros kažkuri teta nekantriai tarstelėjo:

– Jokios gėdos. Neklaužada kaip visada.

Nieko nebelaukiau. Kol jos nespėjo manęs sugauti, išdūmiau paskui tėtį. Bet, atsidūrusi gatvėje, niekur jo nebemačiau. Apsisukau aplink, akimis ieškodama figūros su skrybėle ant galvos.

Tėtis dingo, lyg niekada čia nė nebuvoęs. Ir tuomet supratau, kad Žiulija buvo teisi.

Reikia liautis save apgaudinėjus.